સત્સંગ બાલવાટિકા

સંપાદક : શાસ્ત્રી હરિકેશવદાસજી (ગાંધીનગર)

મોક્ષ પ્રાપ્તિનું મોટું ધામ

- શાસ્ત્રી હરિપ્રિયદાસ (ગાંધીનગર)

વાત એ સમયની છે જ્યારે સ્વામિનારાયણ ભગવાનને અમદાવાદમાં પ્રવેશની મનાઈનું ફરમાન કરનારા પેશ્વાની સત્તા ગઈ અને અંગ્રેજોએ અમદાવાદમાં પોતાની સત્તા સ્થાપી. એ વખતે ભદ્રના કિલ્લામાં જ અંગ્રેજોએ પોતાની ઓફિસ રાખી હતી. એન્ડ્રયુ ડનલોપ નામના કલેકટર પણ એ જ ઓફિસમાં બેસી સંચાલન કરતા. એક દિવસ એમના કાને મધુરાં શબ્દોનો ધ્વનિ સંભળાયો. ''નારાયણ હરે, સચ્ચિદાનંદ પ્રભો'' તેમણે પોતાના કારકુન મોતીરાવને બોલાવી વિગત પૂછી - આવા મધુરાં શબ્દો કોણ બોલે છે ? શા માટે બોલે છે ?

ઈર્ષ્યાળુ મોતીરાવે વાત ઉડાવવાના હેતુથી જવાબ વાળ્યો. સાહેબ ! જવા દો ને એ તો સ્વામિનારાયણના સાધુઓ ભિક્ષા માંગવા આ શબ્દો બોલે છે. સાહેબ કહે, પણ શબ્દોમાં બહુ મીઠાશ છે. એ સાધુને બોલાવી લાવો. ઓર્ડર થતાં ના છુટકે મોતીરાવ બોલાવી લાવ્યો. મુક્તાનંદ સ્વામી અને સંતોની શાંત આકૃતિ તથા સૌમ્ય વેશભુષા જોઈને કલેકટરના અંતરમાં શાંતિની છોળો ઉડવા લાગી. **''શાંતિ પમાડે તેને સંત કહીએ.''**

કલેકટર સાહેબે સ્વામીને પ્રશ્નો પૂછ્યા - આપ ક્યાં રહો છો ? શી પ્રવૃત્તિ કરો છો ? આપના ગુરુ કોણ છે ? સ્વામીએ બહુ જ વિનયપૂર્વક કલેકટર સાહેબના પ્રશ્નોના સવિસ્તાર જવાબ આપ્યા. કલેકટરે ફરી પ્રશ્નો પૂછ્યા. તમારા ગુરુ ક્યાં રહે છે ? એ અમદાવાદ કેમ નથી આવતા ? સ્વામી કહે - ''અમારા ગુરુ સ્વામિનારાયણ ભગવાન ગામોગામ ફરતા રહે છે. અધમોને ઉધ્ધારે છે. અમદાવાદ પણ બહુ વખત આવેલા છે પણ થોડાં સમય પહેલાં પેશ્વાએ અમદાવાદમાં આવવાની મનાઈ કરેલી તેથી આવતા નથી.''

કલેકટરે સ્વામીની વાત સાંભળી પછી મુક્તાનંદ સ્વામીને તેમના વતી સ્વામિનારાયણ ભગવાનને અમદાવાદ પધારવા વિનંતી કરવા જણાવ્યું. સ્વામી કહે, ચોક્કસ હું આપના વતી પ્રભુને વિનંતી કરીશ.

કલેકટરે સ્વામિનારાયણ ભગવાનને અમદાવાદમાં બોલાવવાનું કહ્યું તે સાંભળી મોતીરાવના પેટમાં તેલ રેડાયું ને તે પેશ્વાનો મનાઈ હુકમ ચાલુ રહે તે માટેની યોજનાઓ વિચારવા લાગ્યો. તેને સ્વામિનારાયણ ભગવાન સાથે વાંધો એ જ હતો કે સ્વામિનારાયણ ભગવાનના ઉપદેશથી માણસો દારૂ, માંસ, અનીતિ, ચોરી આદિ બધું છોડીને તેમના આશ્રિત બની જતા હતા.

એક દિવસે તક જોઈ મોતીરાવ કલેકટર સાહેબને કહેવા લાગ્યો - તમે સ્વામિનારાયણને અમદાવાદમાં બોલાવવાની છુટ આપી છે પણ તે બાબત પુનઃવિચાર માંગી લે તેમ છે. કારણ કે સ્વામિનારાયણની વાણી જાદુગારી છે. તેની વાણી સાંભળીને ઘણા બધા પુરૂષો પોતાની પત્ની, ગૃહસંપત્તિ આદિ સર્વસ્વનો ત્યાગ કરી સાધુ બની જઈને જીવન પર્યંત ત્યાગ પાળે છે. મોતીરાવની આ વાતે તો સાહેબના મન ઉપર ખૂબ સારો પ્રભાવ પાડ્યો. સંસાર, સંપત્તિ, સુંદરીનો ત્યાગ કરે તે તો ત્રિલોક વિજેતા બન્યો કહેવાય. જેની વાત સાંભળી માણસમાં આવી ત્યાગની અદ્‌ભુત શક્તિ આવે તે પ્રભુ કેવા અલૌકિક હશે ! એ પધારશે તો તેમના દર્શનથી હું ધન્યભાગી બનીશ.

પહેલાં પ્રયત્નમાં તો નિષ્ફળતા મળી પણ હાર માને તો મોતીરાવ શાનો ! બીજો દાવ ફેંકતા એક દિવસ મોતીરાવ કહે, સ્વામિનારાયણ તો પોતાની સાથે જુવાન, જોરાવર લડવૈયા કાઠીઓનું મોટું લશ્કર રાખે છે. જેના દ્વારા આપણા રાજ્યની શાંતિ જોખમાશે. આ વાતે કલેકટરને થોડી શંકા તો થઈ પણ આવે ત્યારે જોઈને પછી નિર્ણય કરવા વિચાર્યું.

મહારાજ તો ગઢપુરથી સંતો, હરિભક્તો અને કાઠી પાર્ષદો સહિત જેતલપુર આવવા વિદાય થયા. જેતલપુરની વાત તો બહુ ન્યારી છે. પવિત્રતામાં નૈમિષારણ્ય, રમણીયતામાં વૃન્દાવન, દિવ્યતામાં બદરીકાશ્રમને સુંદરતામાં શ્વેત દ્વિપની ઝાંખી કરાવે તેવું આ પરમધામરૂપ જેતલપુર ગામ ત્યાં પધારી મહારાજે વિશ્રાંતિ લીધી છે. પ્રભુએ જેતલપુરમાં આધારાનંદ સ્વામી પાસે સ્થળ, પ્રસંગનું વર્ણન કરી એક ચિત્ર તૈયાર કરાવ્યું ને તે પાર્ષદ ભગુજીને સોંપ્યું.

જેતલપુરથી વિદાય થયા તે જયજયકાર સાથે પ્રભુ અમદાવાદ પધારી રહ્યા છે. માર્ગમાં ચંડોળા તળાવ આવ્યું. પ્રભુ એક વૃક્ષ નીચે વિરાજમાન થયા છે. કલેકટરને ખબર મળતા તે મોતીરાવની વાતની સત્યતા જાણવાના ઈરાદે પોતાના બે-ચાર અંગરક્ષકો સાથે ત્યાં પધાર્યા. હથિયારધારી કાઠી પાર્ષદોનો કાફલો જોઈ કલેકટર ચમક્યા ને મુંઝાયા. પ્રભુ કહેવા લાગ્યા. ચમકો છો શું કામ ? કલેકટરે નિષ્કપટ ભાવે પોતના મનની મૂંઝવણ રજૂ કરી. ત્યારે શ્રીહરિ બહુ વિનય તથા ભાવ સહિત કહેવા લાગ્યા -

"તમને શંકા થઈ પણ એક વાત જાણી આપને આનંદ થશે કે અમારા પાર્ષદો પાસે રહેલા આ હથિયારોમાં હિંસકતા નથી. હથિયારોની ધારો દયામાં ડુબેલી છે. ક્ષમા રાખવી તે અમારો ધર્મ છે. પણ સંતજનો, સાધુપુરુષોની રક્ષા માટે સર્પના ફુંફાળાના ન્યાયે આ હથિયારો અમારા પાર્ષદો પાસે છે." પ્રભુની આ વાત સાંભળી કલેકટરનું અંતર નિર્મળ બન્યું અને સ્થિર થઈ રહ્યા.

પછી તો કલેકટર કહેવા લાગ્યા - "તમને નીરખીને મને મારી યુવાનીમાં બનેલો પ્રસંગ યાદ આવે છે. હું જંગલમાં શિકાર કરવા ગયેલો. ત્યાં વાઘના વળતા હુમલામાં કોઈ દિવ્ય આકૃતિએ મને ઉંચે ઉપાડી લઈ મારી રક્ષા કરી હતી. તે આકૃતિ આપ જ છો તેવું મને જણાય છે. શ્રીહરિએ મંદહાસ્ય સાથે ભગુજી પાસે રખાવેલું ચિત્ર કલેકટરના હાથમાં મૂક્યું. કલેકટરના અંતરમાં આનંદનો પાર ન રહ્યો ને સ્વામિનારાયણ ભગવાન સાક્ષાત્ પરમાત્મા છે. તેવો નિશ્ચય થઈ ગયો. કલેકટર પ્રભુના ચરણોમાં ઝુકી પડ્યા.

પછી તો વાજતે ગાજતે સ્વામિનારાયણ ભગવાનની પધરામણી અમદાવાદ શહેરમાં થઈ. અમદાવાદના સત્સંગીઓના હૈયામાં આજે તો આનંદનો કોઈ પાર નહોતો. આખા શહેરમાં ખોબે ખોબે સાકર વહેંચાઈ, આનંદની છોળો ઉછળવા લાગી.

પછી કલેકટરે પોતાના પ્રાણરક્ષક પ્રભુની સેવાના ભાગરૂપે અમદાવાદમાં જમીન સ્વીકારવાની વિનંતી કરી. પ્રભુએ કાલુપુરમાં નવાવાસ પાસેની ખાલી પડેલી જમીન પર ઘોડી ફેરવી જગ્યા પસંદ કરી. કાયદામાં અપવાદ રૂપે લંડન સુધી અરજી કરી કલેકટરે **"યાવત્ ચંદ્ર દિવાકરૌ"** જમીનનો કાયમી દસ્તાવેજ કરી આપ્યો. પછી તો ત્યાં સંતોની ધર્મશાળા તથા ત્રણ શિખરનું વિશાળ દિવ્ય મંદિર બંધાયું જે સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાયનું સર્વ પ્રથમ મોક્ષપ્રાપ્તિનું મોટું ધામ થયું. તેમાં શ્રીહરિએ સંવત ૧૮૭૮ ફાગણ સુદ-૩ ના દિવસે સ્વહસ્તે શ્રી નરનારાયણદેવને બાથમાં ઘાલી ધામધૂમથી પધરાવ્યા. તેમજ શ્રી રાધાકૃષ્ણદેવ તથા શ્રી ધર્મભક્તિ હરિકૃષ્ણ મહારાજની સ્થાપના કરી. અમદાવાદમાં આવું ધામ બનાવવા જમીન સંપાદનમાં જેમણે પોતાનું ખૂબજ યોગદાન આપ્યું તેવા અંગ્રેજ કલેકટર એન્ડ્રયુ ડનલોપ આપણા સંપ્રદાયના ઈતિહાસમાં અમર બની ગયા.

મિત્રો ! આપણે પણ આ વાતને કાયમ સ્મરણમાં રાખી જ્યારે જ્યારે કાલુપુર મંદિરે શ્રી નરનારાયણદેવનાં દર્શને જઈએ ત્યારે આ અમર ઈતિહાસને સ્મરણમાં રાખીને મહિમા સભર દર્શન કરી જીવને ધન્ય બનાવીએ.

●

સુખનો માર્ગ

- નારાયણ વી. જાની (ગાંધીનગર)

બાળ મિત્રો ! આવો જય સ્વામિનારાયણ. તમે બધા જાણો છો કે હમણાં થોડા સમય પહેલાં જ આપણા ઈષ્ટદેવ સ્વામિનારાયણ ભગવાને લખેલું શાસ્ત્ર - શિક્ષાપત્રીનો જન્મ દિવસ હતો ? ક્યો દિવસ તે તમને ખ્યાલ છે ? મહા સુદ-૫ (વસંત પંચમી) એ શિક્ષાપત્રીનો જન્મ દિવસ છે.

એક ખૂબજ નાના ગ્રંથમાં માનવજાત કેવી રીતે સાચા સુખમાં જીવન પસાર કરી શકે તેના માટેની અદ્ભુત આજ્ઞાઓ કરેલી છે. કોઈપણ મનુષ્ય માટે આ અમૂલ્ય ખજાનો છે. આજે તમને એક એવી વાત કહેવી છે કે જેથી તમને શિક્ષાપત્રીનું મહત્વ સમજાય અને તમે મહત્વ સમજીને શ્રીજી મહારાજની આજ્ઞા મુજબ દરરોજ શિક્ષાપત્રીનું વાંચન કરો અને તે મુજબ જીવન જીવીને સુખી બનો.

વાત સવાસોથી દોઢસો વર્ષ જુની છે. તે વખતે આપણા ભારત દેશમાં અંગ્રેજોનું શાસન હતું. નાના-મોટાં તાલુકા, રજવાડાના અધિકારીઓ ઉપર અંગ્રેજો દેખરેખ રાખતા, એક અંગ્રેજ અધિકારીની નિમણુંક જામનગર જીલ્લાના જોડીયા તાલુકામાં થઈ હતી. તેને જમીનોની માપણીનું કામ સોંપવામાં આવ્યું હતું. તેણે પોતાનો ઉતારો (નિવાસ) જોડીયા ગામમાં રાખ્યો.

સવારે ઠંડા પહોરમાં જોડીયાથી નીકળી તે તાલુકાના

ગામોમાં પહોંચી જાય ને માપણી વગેરે કામ પતાવી તાપ પડે તે પહેલાં પોતાના નિવાસ સ્થાને આ અધિકારી પહોંચી જાય.

સવારમાં આ અંગ્રેજ જોડીયા તાલુકાના જીરાગઢ ગામે આવ્યા. સવારનો સમય હોય ત્યારે ખેડૂતો પોતાના બળદોને ગાડે જોડીને ખેતરે જાય. બરાબર ખેડૂતોને ખેતર તરફ જવું ને આ બાજુ અધિકારીને ગામમાં પ્રવેશ કરવો. અંગ્રેજનો આ બધો ઠાઠ જોઈ ગાડામાં જોડેલા બળદો ભડક્યા ને ચારે પગે કુદવા માંડ્યા. આ ગાડાં પર બેઠેલો ખેડૂત પણ હોંશિયાર હતો. તેણે પોતાની યુક્તિથી બળદોને તર્ત જ કાબુમાં લઈ લીધા. સિંહ જેવા તાજા અને રૂષ્ટ પુષ્ટ બળદોને જોઈને આ અમલદાર ખુશ ખુશ થઈ ગયો. એ દિવસે તેણે જીરાગઢ ગામમાં માપણીનું કામ પતાવ્યું ને ત્યાંથી ચાલી નીકળ્યો.

બીજા દિવસે સવારે બોડિયા ગામે પહોંચ્યો. ત્યાં પણ જીરાગઢ ગામના જેવો બળદોનો અનુભવ થયેલો તેવો અનુભવ થયો. ત્રીજા દિવસે ધુડકોટ ગામે ગયા ત્યાં પણ આવો જ અનુભવ થયો. અંગ્રેજને આ આહ્‌લાદક અનુભવ લાગતો. તાજા અને રૂષ્ટ પુષ્ટ બળદો તથા ખેડૂતોના કપાળમાં શોભતો તિલક-ચાંદલો જોઈને તે ખૂબ રાજી થઈ જતો આમ, જોડીયા તાલુકાના આઠ-દસ ગામોમાં તેને આ અનુભવ થયો.

દસથી પંદર દિવસમાં તો આ જોડીયા તાલુકાના બધા ગામોની માપણીનું કામ પૂર્ણ થઈ ગયું. હવે તેણે જોડિયાથી નીકળી બીજા તાલુકામાં પડાવ નાંખ્યો. ત્યાં પણ તે સવારે નીકળ્યો પણ તેની સવારી જોઈ બળદો ભડક્યા નહી. એટલું જ નહી તે બળદો બહુ દુબળા ને મડદાલ જેવા જણાયા. વળી ગાડે સવાર ખેડૂતો પણ જોર વિનાના જણાયા.

તેણે તો આશ્ચર્ય સહિત આ ખેડૂતોને તર્ત જ પૂછ્યું. જીરાગઢ, ધુડકોટ વગેરે જોડીયા તાલુકાના ગામોમાં બધા બળદો તેજસ્વીને તાકાત વાળા જણાયા, વળી માણસો પણ તેજસ્વી ને નુરવાળા જણાયા. જ્યારે તમારા ગામના બળદો કેમ દુબળા છે ? વળી તમે બધા પણ કેમ દુબળા છો ? ખેડૂતો કહેવા લાગ્યા - સાહેબ ! એ જોડીયા તાલુકાના મોટા ભાગના બધા સ્વામિનારાયણ.... ભગવાનના ભક્તો છે. તેમના બળદો રૂષ્ટ પુષ્ટ અને તે ખેડૂતો પણ બધા સુખી છે. આ તાલુકામાં ત્રણ-ચાર ગામોમાં આજ દશ્ય આ જ સવાલની સામે એ જ જવાબ મળ્યો.

આ અંગ્રેજના મનમાં ઉત્સુકતા જાગી. સ્વામિનારાયણ ભગવાનના ભક્તો પણ સારા સુખી જણાય છે. ને તેમના બળદો પણ સારા રૂષ્ટ પુષ્ટ જણાય છે. તેને મનમાં વિચાર આવ્યો કે બધા જ ખેડૂતોને સ્વામિનારાયણ ભગવાનના ભક્તો બનાવી દેવા જોઈએ. તેણે પોતાના અધિકારીને આ વિચાર કહ્યો. વળી હુકમ કર્યો કે એવો સર્ક્યુલર બહાર પાડે કે જામનગર જીલ્લાના તમામ તાલુકાના બધા જ ખેડૂતો સ્વામિનારાયણ ભગવાનના ભક્તો બની જાય.

અધિકારીએ તેમને સમજાવતાં કહ્યું કે સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાયમાં જોડાવવા માટે સર્ક્યુલર કે ફરજ પાડી શકાય નહી. એ તો દરેકની પોતાની ઈચ્છાની વાત છે. વળી તેને વિચાર આવ્યો કે આ સંપ્રદાયને અનુસરનારા સુખી હોવાનું કારણ તો જાણવું જ રહ્યું. તેમણે સંપ્રદાયના આશ્રિત પાસેથી સંપ્રદાયના શાસ્ત્ર વિશેની જાણકારી મેળવી. કોઈએ તેમને શિક્ષાપત્રી આપી. તેણે અનુવાદ કરાવીને વાંચી તો તેનું ધ્યાન ગયું શિક્ષાપત્રીના આ શ્લોક ઉપર -

અને તે ગૃહસ્થ સત્સંગી તેમણે પોતાના સામર્થ્ય પ્રમાણે સમયને અનુસરીને જેટલો પોતાના ઘરમાં વરો હોય તેટલો અન્ન દ્રવ્યનો સંગ્રહ જે તે કરવો, અને જેના ઘરમાં પશુ હોય એવા જે ગૃહસ્થ તેમણે પોતાના સામર્થ્ય પ્રમાણે ચાર્ય-પૂળાનો સંગ્રહ કરવો. (૧૪૧)

અને ગાય, બળદ, ભેંસ, ઘોડા આદિક જે પશું તેમની તૃણજળાદિકે કરીને પોતાવતે જો સંભાવના થાય તો તે પશુને રાખવાં અને જો સંભાવના ન થાય તો ન રાખવાં. (૧૪૨)

આ બે જ શ્લોક વાંચીને તેને ખૂડેતો તથા બળદોની જાહોજહાલીનો અંદાજ આવી ગયો. પછી તો તે અંગ્રેજ અમલદાર શિક્ષાપત્રીને પોતાની સાથે જ રાખતા ને જરૂર મુજબ વાંચતા.

શિક્ષાપત્રીમાં પ્રભુની આજ્ઞાઓ કેવી અદ્‌ભુત છે તથા પોતાના આશ્રિતો સુખી થઈ શકે તેના માટે કેટકેટલી ઝીણી બાબતોને સમાવી છે તેનો સચોટ અનુભવ આ અંગ્રેજ અમલદારને સત્સંગીઓના બળદોને જોઈને તથા સત્સંગીઓની તેજસ્વીતા જોઈને થયો.

મિત્રો ! આપણે ભાગ્યશાળી છીએ કે આપણને આ પરમકૃપાળુ પરમાત્માનો સત્સંગ, સાચા સંતોનો યોગ, ધર્મકુળનો યોગ પ્રાપ્ત થયો છે. તો આપણે પણ આ શિક્ષાપત્રીને મહત્વ સાથે અનુસરવાનો દૃઢ સંકલ્પ કરી જીવનને સફળ બનાવીએ.